

בכלל הרישא שעוסק ב'עוקר' (מים עמוקים; גנזי יוסף, בישוב קושיית המהרש"א והרע"א).

רבי יהושע פוסר, כיון שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה כל שהיא [כמבואר להלן] (רש"י, ע"פ משנה לעיל סב, ב), ודין זה נלמד בגמ' בשבת (קלז, א) מכך שהוקשו כל החטאות לחטאת של עבודה זרה, שכשם שבשעבוד זרה כשעובד עבודה זרה בשוגג אינו טרוד במצוה, כך בשאר עבירות חייב חטאת רק כשלא היה טרוד במצוה [ובגמ' שם מבואר, שלדעת רבי מאיר 'טעה בדבר מצוה' פטור מקרבן גם אם לא עשה מצוה]. ובגדר הפטור יש שכתבו, שמחמת טירדת המצוה נחשב כאונס ולא כשוגג (תורת חסד א"ח נח; אחיעזר ג פג, ב), ומשום כך, אף שהללימוד מעבודה זרה נאמר רק לגבי קרבן חטאת, לומדים מזה שטעה בדבר מצוה פטור גם מקרבן אשם מעילות ומתשלומי תרומה (אחיעזר שם. וראה דבר שמואל שדייק כן ברש"י, אלא שתמה שאם כן מה ההבדל אם עשה מצוה כל שהיא או לא).

והטעם שנחשב 'טועה בדבר מצוה' משום שסבר שהוא שוחט קרבן פסח, והטעם שנחשב שעשה מצוה כל שהיא, משום שכל הקרבנות שנשחטו לשם פסח כשרים לדעת רבי יהושע (רש"י, ע"פ משנה לעיל סב, ב). ורבי אליעזר שמחייב, סובר שגם טעה בדבר מצוה חייב (רש"י ד"ה ר' אליעזר), ואף שהוא עצמו סובר [במשנה שם] שכל הקרבנות שנשחטו לשם פסח פסולים, ואם כן לא שייך כאן פטור של 'טעה בדבר מצוה', שהרי לא עשה שום מצוה בשחיתת הקרבן, מכל מקום כאן מודה רבי אליעזר שהקרבן כשר, כיון שהגמ' בסמוך מעמידה את הסיפא של המשנה ב'טועה', וכמאן דאמר עקירה בטעות לא שמה עקירה, ולאוקימתא זו הקרבן נשאר כשר, ובהכרח שרבי אליעזר סובר שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה חייב קרבן (מהרש"א).

האמר בפסח שאין לו קצבה, שהרי כל ישראל צריכים להקריב קרבן פסח, וגם אם הוא עצמו שחט כבר קרבן פסח, אלא שמצא קרבן זה בעזרה, ושחט אותו לשם מי שהוא בעלי, נחשב עדיין שטרוד במצוה (רש"י), ואף שבגמ' בקידושין (מא, ב) מבואר שצריך לדין שליחות לשחוט קרבן פסח, מכל מקום גם אם הבעלים לא שלחו אותו, יכול לשחוט עבורם מדין 'זכין לאדם שלא בפניו', ש'זכיה מטעם שליחות' היא (זרע אברהם ג, ז, ע"פ אור זרוע ב, דכד, וראה ישועות מלכו קרבן פסח א, א שהוכיח מרש"י, שדין שליחות הוא רק לתחילה אבל אינו מעכב בדיעבד). ויש שהוכיח מכאן שקרבן פסח כשר גם ללא שליחות, והשליחות נצרכת רק כדי שהקרבן יעלה לבעלים לשם חובה (קובץ הערות עו, ז).

שחטו ונמצא פעל מום חייב, שהוא שוגג ולא אנוס, לפי שהיה צריך לבקר את הקרבן (רש"י), ומשמע שקרבן שלא ביקר אותו ואין בו מום כשר. ואם נאמר שקרבן שלא ביקרו אותו פסול להקרבה (וראה תוס' סוכה מב, א ד"ה שאינו; ראב"ד ור"ש תנ"כ ויקרא נדבה פרשתא ג, יב), בהכרח שמדובר כאן שביקר את הקרבן, אלא שלא ביקרו היטב ולא ראה שיש בו מום (אור זרוע ב, רכח).

שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור, משום אונס (ע"פ רש"י ד"ה שחטו), כיון שלא היה יכול לבדוק (רמב"ם שגגות ג, י). ויש מפרשים, שהפטור הוא משום 'טועה בדבר מצוה', ואף שלא עשה מצוה, שהרי הקרבן פסול, מכל מקום הסיפא של המשנה היא כדעת רבי מאיר שהשוחט לשם אימורי ציבור חייב, וגם בבא זו מדבריו היא, ולשיטתו טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה פטור מקרבן (תוס' להלן עג, א ד"ה שחטו; תוס' הרשב"א משאנן שם, וראה מרומי שדה שתמה לתוס' מדוע באמת אינו אנוס).

לימדר על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד, ואין להקשות מברייתא זו על רב אשי (לעיל סט, ב) הסובר שהגיגת ארבעה עשר אינה חובה, כי אין כוונת הכתוב שחובה להביא חגיגת ארבעה עשר, אלא שאם מביאה נאכלת לשני ימים ולילה אחד, וכשלמים שאין חובה להביאם, אבל אם הביא נאכלים לשני ימים ולילה אחד (תוס' ר"ד). ויש שכתב, שהתנא של ברייתא זו חולק על התנא במשנה שסובר שהגיגת י"ד היא מדרבנן (תוס' לעיל ע, א ד"ה לאו, וראה מה שכתבנו שם).

והאריך כוליה קרא לחגיגת ארבעה עשר וכו', ואף שכל הפסוק מדבר על חגיגת ארבעה עשר, ולבוקר' הכוונה בוקר שני, ט"ז בניסן, אין הכוונה שהיא תיאלץ בליל ט"ז ונמצא שהחגיגה נאכלת לשני ימים ושני לילות [יום י"ד, ליל ט"ו, יום ט"ו וליל ט"ז] (קושיית תוס', שנשארו בקושיא), אלא לעולם היא נאכלת לשני ימים ולילה אחד, ולבוקר' הכוונה שתישרף רק בבוקר, שהרי אין שורפים נותר בלילה [ראה לעיל ג, א], ואם כן בליל ט"ז אינה נאכלת ואינה נשרפת, אינה נאכלת מחמת שהיא נותר, וכאמור אינה נשרפת עד הבוקר (ריב"ז, המובא בקובץ שיטות קמאי).

ויש שהוסיף, שאילו היתה כוונת התורה שהחגיגה תיאלץ לשני ימים ושני לילות, היה לה לומר שלא ילין את הבשר עד היום השלישי כפי שכתבה בשלמים 'והותר עד יום השלישי באש ישר' (ויקרא ט, ו), או שהיה לה לכתוב 'ולא ילין עד בוקר שני', ולכן דקדקה ואמרה 'עד יום הראשון', ללמד שמלבד אכילתו ביום י"ד הוא נאכל רק ביום הראשון בט"ז ניסן ולא בלילה, ולבוקר' הכוונה שכיון שאין שורפים נותר בלילה, הוא ישאר עד הבוקר (מגניי שלמה, בפ"י ראשון, וראה פני יהושע).

מזונה. הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליה חטאת, כיון שחילל שבת בשוגג, וכגון שסבר שמוותר לשחוט בשבת פסח שלא לשמה (רש"י), אך אין לפרש כגון שסבר שקרבן זה הוא קרבן אחר ולא קרבן פסח, משום שהגמ' בסמוך מעמידה את הרישא של המשנה ב'עוקר' [-כשהתכוון להקריבו לשם קרבן אחר] ולא ב'טועה' [-כשטעה וסבר שהוא קרבן אחר]. ועוד יש לפרש, כגון ששכח ששבת היום (מהרש"א, וראה עוד אור חדש).

ודין זה אינו רק בקרבן פסח שנשחט שלא לשמה בשבת, אלא הוא הדין בכל קרבנות ציבור שנשחטים בשבת, שאם שחטם שלא לשם שבת חייב חטאת, והטעם שהתנא השמיע דין זה בקרבן פסח ולא בשאר קרבנות ציבור אף שהם תנדיים יותר מקרבן פסח, כדי להשמיע בסיפא את מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, אם חייב חטאת כששחט שאר קרבנות לשם קרבן פסח, שאילו בשאר קרבנות ציבור, אם שחט בשבת קרבן יחיד לשם, לכולי עלמא חייב חטאת כיון שיש להם קצבה, כמבואר במשנה (צל"ח).

ושאר כל הזבחים וכו', אם אינן ראויין חייב חטאת, אם הוא שוגג, וכגון ששכח ששבת היום, או שסבור שמוותר לשחוט אחרים לשם פסח (רש"י), ואמנם הגמ' בסמוך מעמידה את הסיפא של המשנה ב'טועה' [-כשטעה וסבר שקרבן זה קרבן פסח הוא], ואם כן בגלל טעות זו לבדה הוא נחשב שוגג וחייב קרבן, ולא צריך להעמיד את המשנה כשלא ידע ששבת היום, אך מסתבר שאין כוונת הגמ' שכל הסיפא עוסקת ב'טועה', שהרי בדין זה מדובר כשהקריב בהמה שאינה ראויה לקרבן פסח, אלא כוונת הגמ' רק לדין השני של הסיפא - שהקריב בהמה הראויה לקרבן לפסח - עוסק ב'טועה', אבל הדין הראשון של הסיפא הוא